

Scenariusz lekcji

Temat: Katyń – Pamiętamy

Zakładane cele dydaktyczne:

- Zapoznanie ucznia z wierszem świadka tamtych czasów - umiejętności interpretacji wiersza w kontekście wydarzeń historycznych;
- Przedstawienie przebiegu Zbrodni Katyńskiej i jej skali;
- Uczeń potrafi znaleźć synonimy do terminu „Katyń”;
- Zrozumienie genezy i znaczenia Zbrodni Katyńskiej;
- Uczeń zna losy i skale osób przebywających w obozach i więzieniach NKWD;
- Znajomość przebiegu zbrodni na jeńcach popełnionej w Katyniu;
- Uczeń potrafi sklasyfikować do jakiego rodzaju należy Zbrodnia Katyńska;
- Uczeń potrafi ocenić postawy postępowania władz sowieckich;
- Kształtowanie poczucia przynależności do narodu i państwa oraz bunt przeciw wszelkim przejawom totalitaryzmu
- Zapoznanie ucznia z pojęciami i terminami takimi jak: zbrodnia przeciw ludzkości, ludobójstwo, zbrodnia wojenna, mord katyński, kłamstwo katyńskie, Głgota Wschodu, jeniec; Katyń;
- Uczeń potrafi wskazać miejsca, w których znajdowały się obozy jenieckie, miejsca mordu i masowe groby zamordowanych Polaków

Metody nauczania:

- wykład
- dyskusja
- samodzielna praca domowa
- opis zdarzeń
- ćwiczenia

Planowane środki dydaktyczne:

- karty pracy
- materiały źródłowe
- materiały ikonograficzne
- maind-mapa

Czas: 45 minut.

I. Część organizacyjna i wstępna

1. Przywitanie uczniów.

2. Podanie celów i tematu lekcji.

Wyjaśnienie, że celem lekcji będzie ukazanie polityki władz sowieckich wobec elit społeczeństwa polskiego na przykładzie wymordowania jeńców polskich w Katyniu.

II. Część zasadnicza

1. Przeczytanie uczniom wiersza świadka tamtych czasów – Mariana Hemara.

„Katyń”

Tej nocy zgładzono Wolność
W katyńskim lesie...
Zdradzieckim strzałem w czaszkę
Pokwitowano Wrzesień.
Związano do tyłu ręce,
By w obecności kata
Nie mogła ich wznieść błagalnie
Do Boga i do świata.

Zakneblowano usta,
By w tej katyńskiej nocy
Nie mogła błagać o litość,
Ni wezwać znikąd pomocy.

W podartym jenieckim płaszczu
Martwą do rowu zepchnięto
I zasypano ziemią
Krwia na wskroś przesiąkniętą.

By zmartwychwstać nie mogła,
Ni dać znaku o sobie
I na zawsze została
W leśnym katyńskim grobie.

Pod śmiertelnym całunem
Zwiędłych katyńskich liści,
By nikt się nie doszukał,
By nikt się nie domyślił

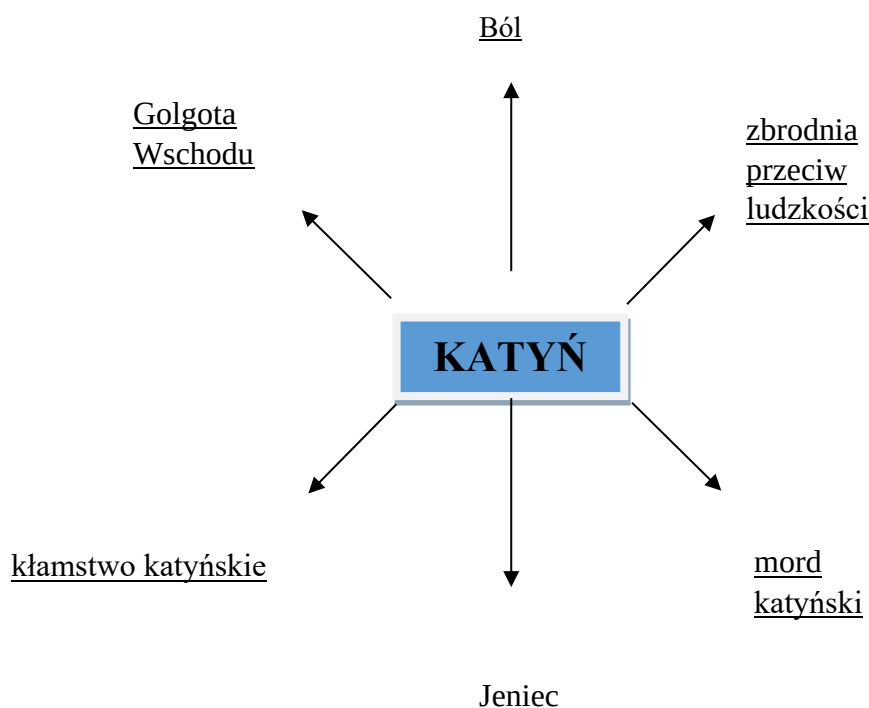
Tej samotnej mogiły,
Tych prochów i tych kości –
Świadectwa największej hańby
I największej podłości.

I tylko p a m i ę ć została
Po tej katyńskiej nocy...
Pamięć n i e d a ł a się zgładzić,
Nie chciała ulec przemocy

I woła o s p r a w i e d l i w o ś ć
I p r a w d ę po świecie niesie –
Prawdę o jeńców tysiącach
Zgładzonych w katyńskim lesie.

Marian Hemar.

2. Szukanie synonimów do kluczowego słowa: *Katyń* (tworzenie mind-mapy). Czyli z czym kojarzy się nam to pojęcie.

3. Jak to wszystko się zaczęło?

Żeby zrozumieć jak do tej zbrodni doszło trzeba cofnąć się przynajmniej do 23 sierpnia 1939 r. Wtedy III Rzesza i Związek Sowiecki podpisały pakt o nieagresji zwany paktem Ribbentrop-Mołotow od nazwisk ministrów spraw zagranicznych. Dołączony do niego tajny protokół o podziale Europy Środkowo-wschodniej a zwłaszcza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na dwie strefy wpływów – na strefę wpływów niemieckich i sowieckich. Wślad za tym szła wspólna niemiecko-sowiecka akcja militarna. Przy czym Niemcy uderzyli już jako pierwsi 1 września 1939 roku, atakując terytorium Rzeczypospolitej z zachodu, północy i południa.¹

Ponad dwa tygodnie później - 17 września 1939r. na terytorium II Rzeczypospolitej wkroczyła Armia Czerwona (AK) atakując od wschodu na całej długości granicy z Rzeczypospolitą. Dla Polaków walczących od 1 września z niemiecką agresją, był to „cios w plecy”.

Wieczorem 17 września naczelny wódz WP marszałek Edward Śmigły-Rydz, który znajdował się wciąż na terytorium Rzeczypospolitej w Kutach wydaje on do walczących

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=6pV2Vq8xFbA>

żołnierzy odezwę w sprawie stosunku do wkraczającej Armii Czerwonej:

„Sowiety wkroczyły.(...)

Z Sowietami nie walczyć, tylko w razie (natarcia) z ich strony lub próby rozbrojenia naszych oddziałów”.

Oznaczało to, że Polska nie znajduje się w stanie wojny ze Związkiem Sowieckim.

5 dni po sowieckiej agresji - 22 września 1939 roku w Brześciu na Bugiem odbyła się wspólna defilada Wojsk Niemieckich i Sowieckich.

28 września 1939 r. został zawarty również w Moskwie kolejny traktat niemiecko-sowiecki o przyjaźni i granicach, który dzielił Polskę po połowie wzdłuż rzek San Bug, Narew, Pisa.

4. Obozy i więzienia NKWD

Jesienią 1939 roku do sowieckiej niewoli dostało się ok. 250 tys. żołnierzy, oficerów oraz policjantów, którzy zostali skoncentrowani w obozach przejściowych. W październiku 1939 r. część szeregowych żołnierzy zwolniono. Ponad 8 tys. oficerów Wojska Polskiego umieszczono w tzw. obozach specjalnych NKWD w Kozielsku i Starobielsku, natomiast ponad 6 tys. policjantów, żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza oraz pracowników sądownictwa- w Ostaszkowie. Na wschodnich terenach II Rzeczypospolitej NKWD aresztowało również 18 tys. więźniów, w tym: oficerów, urzędników oraz działaczy politycznych i społecznych. Spośród nich ok. 11 tys. określono jako Polaków.²

Możemy wyróżnić:

- Obozy jenieckie pracy przymusowej

- W obozie rówieńskim/lwowskim oraz kopalniach w Ukraińskiej SRS w morderczych warunkach pracowało ok. 25 000 szeregowych i podoficerów.

- Obozy rozdzielcze, przejściowe i zbiorcze

- Ulokowane były przeważnie w europejskiej części ZSRS. Było ich ok. 10. Z nich właśnie wybrani jeńcy trafili do 3 obozów specjalnych.

- Obozy specjalne NKWD

1. Kozielsk – 4 594 jeńców*

W tym:

- 2 900 poruczników i podporuczników

² <https://www.youtube.com/watch?v=6pV2Vq8xFbA> .

- 700 kapitanów i rotmistrzów
- 500 podchorążych
- 258 majorów
- 79 podpułkowników
- 4 generałów
- 1 kontradmirał

2. Starobielsk- **3 893** jeńców*

W tym:

- 2 450 poruczników i podporuczników
- 1 000 kapitanów i rotmistrzów
- 230 majorów
- 127 podpułkowników
- 55 pułkowników
- 9 generałów

3. Ostaszków – **6 364** jeńców*

W tym:

- 4 924 szeregowych policji
- 775 podoficerów
- 240 oficerów policji i żandarmerii
- 198 funkcjonariuszy Służby Więziennej
- 72 podoficerów i szeregowych WP oraz KOP
- 48 oficerów
- 9 funkcjonariuszy służb wywiadowczych .³

5. Zbrodnia Katyńska

„Mord katyński był jedną z największych tragedii w historii narodu polskiego”⁴.

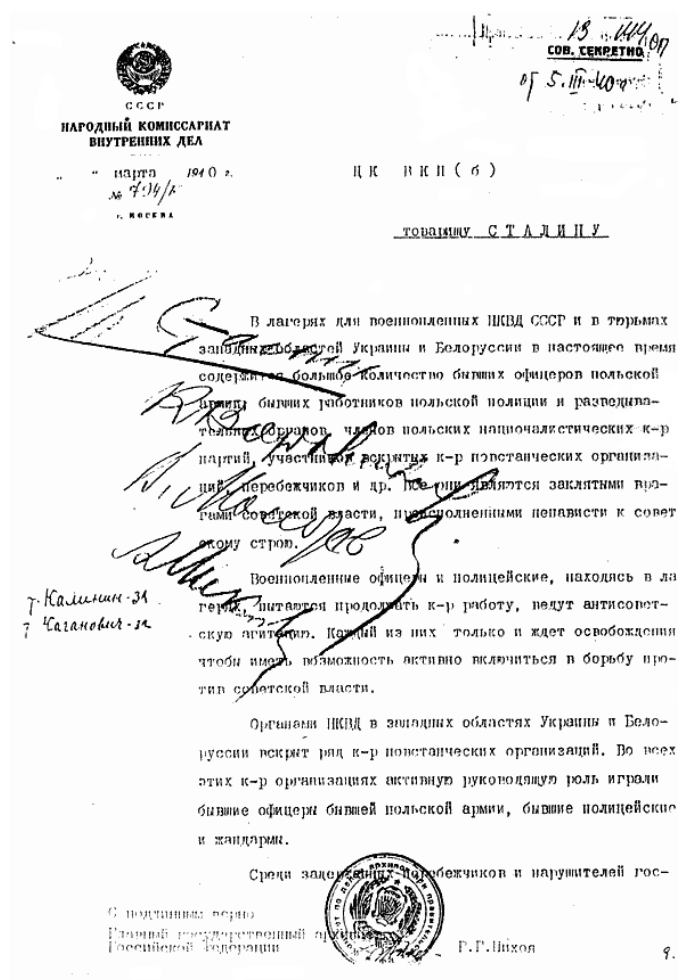
Zbrodnia Katyńska to nie tylko mord na oficerach WP. Jej ofiarami padły także rodziny pomordowanych, które przez lata żyły w cieniu Katynia.

Na mocy decyzji Politbiura z dnia 5 marca 1940 roku dopełnił się los polskich jeńców. Szef NKWD Ławrientij Beria wnioskował o zastosowanie wobec przetrzymywanych w obozach Polaków jako zatwardziałych, nierokujących poprawy wrogów władzy sowieckiej najwyższego wymiaru kary – rozstrzelania. Pod tym projektem oprócz wnioskodawcy Berii

³ <https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/edukacja/przystanek-historia/93396,Infografiki-historyczne-Zbrodnia-katynska.html> .

⁴ Słowa wicepremiera kultury Jarosława Sellina.

podpisali się - dyktator związku sowieckiego Józef Stalin a także członkowie ścisłego kierownictwa partyjno-państwowego związku sowieckiego -Klimient Woroszyłow, Wiaczesław Mołotow, Anastas Mikojan , Michaił **Kalinin**, Łazar Kaganowicz. ⁵.

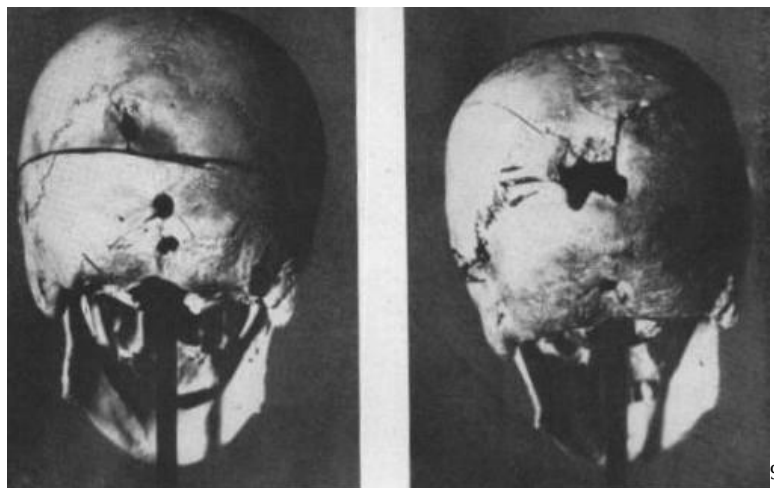
3 kwietnia 1940 roku Sowietci rozpoczęli rozstrzeliwanie polskich jeńców z obozów w Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkowie. W dokumentach nazywali to rozładowywaniem obozów w ciągu 6 tygodni zamordowali ponad 14,5 tys. Polskich jeńców, rozstrzelali również ponad 7,5 tys. cywilów - Polaków więzionych na terenach polskich włączonych do Związku sowieckiego. ⁷. Łączna ilość ofiar wyniosła prawie 22 000 osób. W tym przeszło 14 500 z trzech obozów specjalnych NKWD i 7 305 z więzień tzw. Zachodniej Białorusi i Zachodniej Ukrainy (z terenów II Rzeczypospolitej okupowanych przez ZSRS). Ocalonych było łącznie

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=gUwHhGoIvPk> .

⁶ <http://www.solidarni.waw.pl/5marzec1940.htm> .

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=gUwHhGoIvPk> .

tylko ok. 3% spośród jeńców.⁸ Śmierć poprzez strzał w głowę była wyrazem poniżenia oraz odebrania godności człowiekowi.

6. Jakiego rodzaju zbrodnię stanowi mord w Katyniu?

W dniu 30 listopada 2004 r. w IPN zostało wszczęte polskie śledztwo katyńskie. Postanowienie o jego wszczęciu klasyfikuje Zbrodnię Katyńską jako zbrodnię wojenną i zbrodnię przeciwko ludzkości i traktuje ją jako niepodlegającą przedawnieniu zbrodnię ludobójstwa¹⁰.

7. Smutna a zarazem pamiętliwa data - 13 kwietnia 1943 r.

Kwiecień w polskim kalendarzu historycznym jest miesiącem naznaczonym smutną datą tzn. 13 kwietnia Niemcy podali informację o odkryciu masowych grobów w Katyniu.

Kiedy na mocy podpisanego 30 lipca 1941 roku w Londynie układu Sikorski-Majski przystąpiono do tworzenia na terenie związku sowieckiego polskiej armii. Polacy upomnieli się o oficerów zaginionych jesienią 1939 roku. Stalin sugerował że uciekli oni do Mandżurii. Polacy a jak się wkrótce okazało także i Niemcy zwrócili się do Międzynarodowego Czerwonego Krzyża z notą o wyjaśnienie sprawy. Stało się to dla sowietów pretekstem do zerwania 25 kwietnia 1943 roku stosunków dyplomatycznych z polskim rządem w Londynie. Stalin zarzucał Polakom zмовę z Hitlerem w prowadzeniu wrogich kampanii przeciwko

⁸ <https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/edukacja/przystanek-historia/93396,Infografiki-historyczne-Zbrodnia-katynska.html?poz=1>.

⁹ <http://www.gimbel.pl/golgota.htm>.

¹⁰ Kolbarczyk S., *ZBRODNIA KATYŃSKA W KRĘGU PRAWDY I KŁAMSTWA*, Warszawa 2010, s. X.

Związku Sowieckiego. Podczas procesu w Norymberdze w 1945 roku Sowieci starali się do zbrodni niemieckich dorzucić zbrodnię katyńską ale bez skutku.¹¹.

8. Kłamstwo Katyńskie

¹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=gUwHhGoIvPk> .

3. KŁAMSTWO KATYŃSKIE

Wymordowanie polskich jeńców wojennych odbyło się w największej tajemnicy. Kolejne działania ZSRS miały na celu ukrycie prawdy. Po odkryciu grobów przez Niemców w 1943 roku, Sowieci wyparli się wszystkiego. Co więcej, rozpoczęli intensywną kampanię propagandową, mającą na celu zrzucenie odpowiedzialności za mord na polskich oficerach na Niemców. Stalin zerwał stosunki dyplomatyczne z polskim rządem w Londynie (gdy ten domagał się międzynarodowego śledztwa), pod pretekstem kolaboracji Polaków z III Rzeszą. W styczniu 1944 r. komisja specjalna Nikołaja Burdenki przybyła do Katynia, gdzie przeprowadziła kontrolowane przez NKWD ekshumacje i na podstawie sfałszowanych dowodów orzekła, że winę ponoszą Niemcy. W propagowaniu tzw. kłamstwa katyńskiego wzięli udział również polscy komuniści.

ŚLADY ZBRODNI

Od połowy **marca 1940 r.** rodziny przestały otrzymywać korespondencję z obozów.

Po ataku III Rzeszy na ZSRS doszło **30 lipca 1941 r.** do zawarcia układu Sikorski-Majski, który przewidywał zwolnienie obywateli Rzeczypospolitej „pozbawionych swobody na terytorium ZSRS”. Miano z nich utworzyć polską armię (armia Andersa).

Prawie natychmiast zorientowano się, że wśród jeńców brakuje znacznej liczby oficerów. Do **15 października 1941 r.** zgłosiło się tylko 1 783 oficerów. Brak 10 000 był trudny do wytłumaczenia.

Pytania o los oficerów pozostawały bez odpowiedzi. Józef Stalin **3 grudnia 1941 r.** podczas spotkania z generałami Władysławem Sikorskim i Władysławem Andersem stwierdził nawet, że uciekli oni do Mandżurii.

Niemcy zdecydowali się **13 kwietnia 1943 r.** ujawnić w radio odkrycie masowego grobu w Katyniu, rozpoczęli ekshumację zwłok polskich oficerów, a następnie powołali komisję 12 ekspertów z krajów zależnych oraz neutralnej Szwajcarii.

25 kwietnia 1943 r. Józef Stalin zerwał stosunki dyplomatyczne z rządem polskim oskarżając go o współpracę z III Rzeszą. Rozpoczął jawne przygotowania do wprowadzenia władzy komunistów w Polsce.

24 stycznia 1944 r. Ogłoszenie orzeczenia komisji Nikołaja Burdenki. Dokument stał się oficjalnym tekstem sowieckiej wersji zbrodni katyńskiej propagowanej do **1990 r.**

W **1948 r.** Sowieci bez powodzenia starali się włączyć do aktu oskarżenia niemieckich zbrodniarzy wojennych w Norymberdze zarzut zamordowania polskich oficerów w Katyniu we **wrześniu 1941 r.**

KOMUNISTYCZNA MISTYFIKACJA

- Polscy komuniści i dowództwo „ludowego” WP propagowali sowiecką wersję **zbrodni**.

KŁAMSTWO
PPR

„Wypróbowanym sposobem bandyckim, okrzykiem »kapaj złodzieja« chce [niemiecka propaganda] święte oburzenie każdego Polaka odwrócić od właściwych zbrodniarzy, by skierować je przeciwko Związkowi Radzieckiemu”.

Organ komunistycznej propagandy „Trybuna Włókna” z 1 maja 1943 r.

- Wznoszono **falszywe** pomniki „ofiaram faszystów”.

KATYŃ - BERLINGOWCY
Drewniany krzyż i symboliczna mogiła z napisem „Cześć poległym 1941”
(Leczenie) sfałszowane 30 1941 r. pod nazwami Sowietów w Katyniu

KATYŃ - POMNIKI SOWIECKIE
„Ofiarom faszystów - oficerom polskim, rozstrzelanym przez hitlerowców w 1941 roku”
(Napis widniejący w latach 70. i 80.)

- Propaganda nie dopuszczała innej wersji niż sowiecka aż do 1990 r.

„1. Nie wolno dopuszczać do jakichkolwiek prób obarczania Związku Radzieckiego odpowiedzialnością za śmierć polskich oficerów w lasach katyńskich”.

- Cenzurowano wiadomości o Katyniu, z nekrologami włącznie (można było podać wyłącznie datę śmierci po lipcu 1941 r.)

Ś.P. Stanisław I...
zmarł w roku ...

- Dezinformacja - białoruska wioska Chatyń, w której doszło do niemieckiej zbrodni, celowo była mylona z Katyniem.

CHATYŃ = KATYŃ

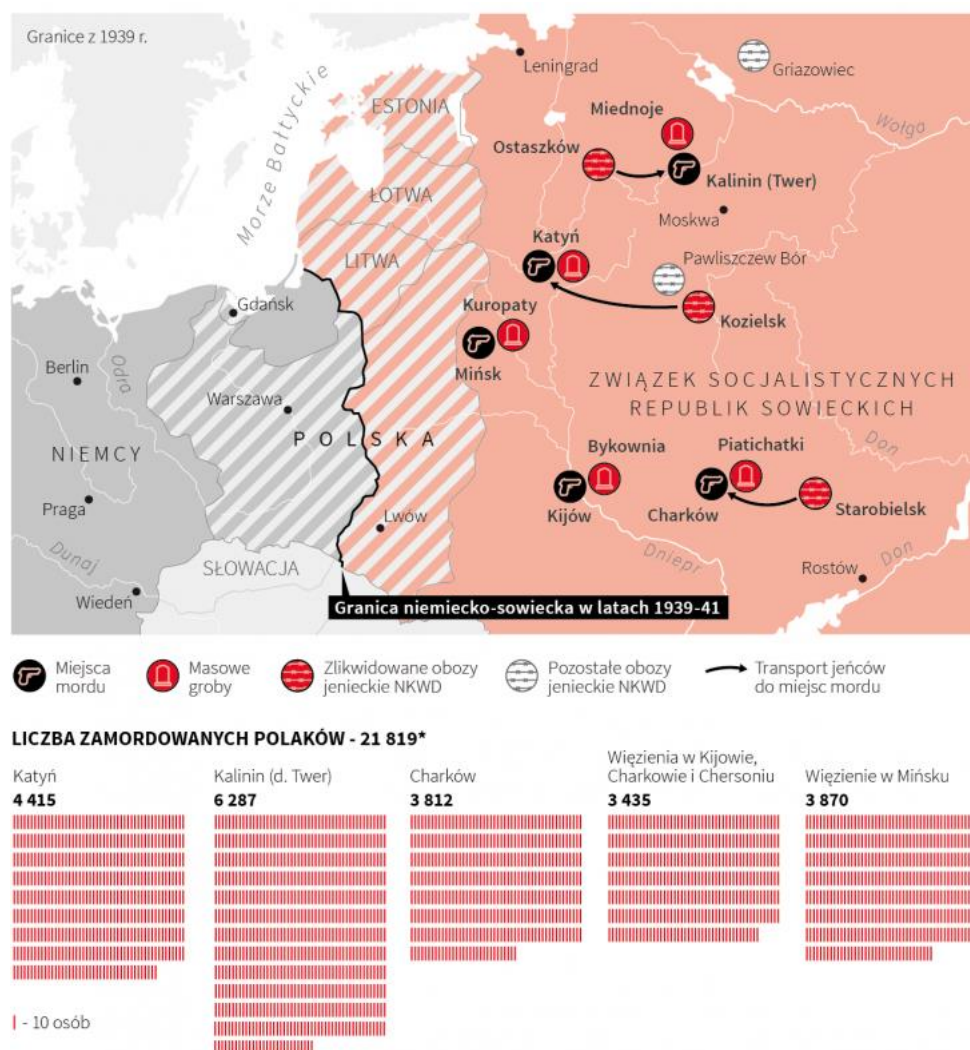
OPRACOWANIE I GRAFIKA: LUKASZ WRONA, MAREK PIWOŃSKI, PAWEŁ KUROWSKI
KOORDYNATOR: MICHAŁ MASŁOWSKI
KONSULTACJE: DR MONIKA KOMARŃSKA-LYP, DARIUSZ GORAJCZYK

BIBLIOGRAFIA

- Zbrodnia Katyńska. Droga do prawdy. Zeszyty Katyńskie Nr 2, 1992
- Zbrodnia Katyńska. Ku cmentarzom polskim w Katyniu, Miednoje, Charkowie. Zeszyty Katyńskie Nr 8, 1997
- Zbrodnia Katyńska między prawdą a kłamstwem. Zeszyty Katyńskie Nr 23, 2008
- Sławomir Kolbaczek, Zbrodnia Katyńska po 70 latach: krótki przegląd ustaleń historycznych [w:] Zbrodnia Katyńska. W kręgu prawdy i kłamstwa, red. Sławomir Kolbaczek, Warszawa 2010
- Wojciech Materski, Armia Polska w ZSRR 1941 - 1942, Warszawa 1992
- D. Gorajczyk, M. Komarńska, K. Samsonowska, M. Szytka, A. Zechenter, Teki Edukacyjne Zbrodnia Katyńska, Kraków-Warszawa 2014, 3 wydanie.

9. Obozy jenieckie, miejsca mordu i masowe groby zamordowanych Polaków

13

10. Słownik pojęć

- Katyn** – wieś w Rosji, w obwodzie smoleńskim, nad Dnieprem, 23 km na zachód od Smoleńska. W pobliskim Gniezdowie znajduje się Polski Cmentarz Wojenny w Katyniu.
- Jeniec** - zatrzymana osoba wzięta do niewoli przez siły zbrojne strony przeciwnej.
- Golgota Wschodu** – Twórcą tego pojęcia jest Jan Paweł II. Ojciec Święty w tych dwóch słowach opisał to co totalitaryzm bolszewicki zgotował

¹³ Dzieje.pl, *dane IPN.

ludziom. „W pewnym uproszczeniu Głgota Wschodu oznacza zatem eksterminację naszego Narodu dokonaną na ziemiach wschodnich po 17 września 1939 roku. Można powiedzieć, że Głgota Wschodu jest lustrzanym odbiciem Głgoty Zachodu. Nie należy także zapominać, że Głgota Wschodu obejmuje także zbrodnie popełnione na Polakach przez nacjonalistów ukraińskich i litewskich... Problematyka Głgoty Wschodu od samego początku związana jest z zakłamaniem, a także zapomnieniem. Historiografia polska od zakończenia II wojny światowej aż do 1989 r. przemilczała albo też całkowicie zakłamywała prawdę o stosunkach polsko-sowieckich. ‘‘¹⁴

15

¹⁴ Radiomaryja.pl; *GOLGOTA WSCHODU - ZAPOMIANE I ZAKŁAMANE LUDOBÓJSTWO*.

¹⁵ <https://gdansk.ipn.gov.pl/pl2/aktualnosci/94761,80-lat-temu-rozpoczela-sie-Zbrodnia-Katynska-3-kwietnia-1940-r-funkcjonariusze-N.html> .

11. Na koniec praca domowa – do utrwalenia materiału

KARTA PRACY UCZNIA

Ćwiczenie 1.

Polecenie: Na podstawie zdobytej wiedzy wpisz do tabeli po 5 podobieństw i różnic dotyczących elementów polityki okupacyjnej Niemców i Sowietów wobec Polaków.

NIEMCY	SOWIECI

Ćwiczenie 2.

Polecenie: Zastanów się i napisz krótkie wypracowanie „Jak zapobiegać kłamstwu?”.

Odwołaj się do Zbrodni Katyńskiej.

III. Część końcowa

1. Podziękowanie za uwagę.
2. Pożegnanie z uczniami.

Bibliografia:

- Dzieje.pl, *dane IPN.
- Kolbarczyk S., *ZBRODZIA KATYŃSKA W KRĘGU PRAWDY I KŁAMSTWA* ;Warszawa 2010, s. X.
- Radiomaryja.pl; *GOLGOTA WSCHODU -ZAPOMIANE I ZAKŁAMANE LUDOBÓJSTWO*.
- Słowa wicepremiera kultury Jarosława Sellina.

Strony internetowe w języku polskim:

- <https://gdansk.ipn.gov.pl/pl2/aktualnosci/94761,80-lat-temu-rozpoczela-sie-Zbrodnia-Katynska-3-kwietnia-1940-r-funkcjonariusze-N.html> .
- <https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/edukacja/przystanek-historia/93396,Infografiki-historyczne-Zbrodnia-katynska.html>
- <https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/edukacja/przystanek-historia/93396,Infografiki-historyczne-Zbrodnia-katynska.html?poz=1> .
- <https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/edukacja/przystanek-historia/93396,Infografiki-historyczne-Zbrodnia-katynska.html?poz=2> .
- <http://www.gimbel.pl/golgota.htm> .
- <http://www.solidarni.waw.pl/5marzec1940.htm> .
- <https://www.youtube.com/watch?v=6pV2Vq8xFbA> .
- <https://www.youtube.com/watch?v=gUwHhGoIvPk> .